

Neke odrednice doživljaja roditeljske kompetentnosti u obiteljima djece s teškoćama u razvoju¹

UDK: 173.5-055.52:376.1-056.34-053.2

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 11. 5. 2012.

Dr.sc. Marina Milić Babić²

Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Studijski centar socijalnog rada

marina.milic.babic@pravo.hr

Sažetak

Pozitivna slika o roditeljskoj kompetentnosti povezana je s osjećajem uspješnosti u roditeljstvu i kvaliteti interakcije djeteta i roditelja. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati doprinos socio-demografskih obilježja roditelja i djeteta s teškoćama u razvoju, pokazatelja dobrobiti roditelja, podrške neposredne i šire okoline te roditeljskog stresa u objašnjenju roditeljskog osjećaja kompetentnosti. U uzorku 308 roditelja djece predškolske dobi prediktorima roditeljske kompetentnosti pokazali su se: zdravlje, bračno stanje i zadovoljstvo brakom. Povrh varijabli unesenih u prvom koraku primjenom hijerarhijske regresijske analize u drugom koraku objašnjeno je 23% varijance u efikasnosti roditelj-

¹ Ovaj rad nastao je u okviru rada na projektu *Funkcioniranje i osnaživanje obitelji u rizičnim uvjetima u Republici Hrvatskoj* (066-0661686-1433) provedenog uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.

² Marina Milić Babić je znanstvena novakinja, viši asistent pri Katedri za područja socijalnog rada gdje radi na kolegijima *Osnove savjetovanja i Socijalni rad i djeca s teškoćama u razvoju*. Njezini znanstveni i stručni interesi uključuju rad s djecom i obitelji djece s teškoćama u razvoju. Objavila je dvije monografije u koautorstvu i 9 znanstvenih radova te sudjelovala na četiri znanstveno istraživačka projekta.

stva, te 44% varijance zadovoljstva u roditeljskoj ulozi. Dobiveni rezultati pridonose spoznajama o roditeljskoj kompetentnosti u obiteljima djece s teškoćama u razvoju, upućujući na potrebu daljnjeg istraživanja ovog za obitelj važnog područja.

Ključne riječi: roditeljska kompetentnost, dijete s teškoćama u razvoju

Uvod

Kompetentnim roditeljem možemo smatrati onog koji je sposoban obnašati svoju roditeljsku ulogu, jer posjeduje primjerena znanja, sposobnosti i vještine (Ljubetić, 1998.). Važna je i praktična skrb o djetetu, koja se ogleda u stalnoj primjerenoj angažiranosti roditelja u svakodnevnim aktivnostima i brizi o djetetu što je u skladu s polazištima odgovornog roditeljstva u suvremenom društvu. Ista autorica (1998.) naglašava da će roditelj koji sebe percipira kompetentnim češće doživljavati osjećaj uspjeha, poticajnog ozračja koje će omogućiti zdrav i nesmetan razvoj djeteta.

Roditeljstvo može biti lijepo i obogaćujuće iskustvo za pojedinca no često puta i otežano različitim životnim okolnostima (npr. zdravstvene teškoće djeteta, loši socio-ekonomski uvjeti) koje dovode roditelje do ruba njihovih snaga i mogućnosti. Hoće li muškarac ili žena uspjeti udovoljiti zahtjevima roditeljstva i osjećati zadovoljstvo u roditeljskoj ulozi ili ne ovisi o mnoštvu različitih faktora (Wimmer-Puchinger i sur., 2001.). Socijalni, ekonomski i politički uvjeti u pojedinoj zemlji te očekivanja od majki i očeva, socijalna podrška, znanje o djetetovom razvoju, ali i sposobnost za nošenje s mogućim krizama samo su neki od velikog broja obilježja povezanih s kompetentnim roditeljstvom. Istraživanje koje je proučavalo osobnu i roditeljsku kompetentnost pokazuje kako se u pozadini faktora nekompetentnosti za roditeljsku ulogu nalaze: osjećaj „tereta“ roditeljstva, nesigurnost i sumnja u odgojne postupke, nemogućnost utjecaja na dijete, nedovoljna znanja o odgoju djece, traženje „krivca“ za odgojne neuspjehe u drugome te izostanak promišljanja o posljedicama odgojnih pogrešaka na dijete (Ljubetić, 1998.). S druge pak strane pozadinu faktora kompetentnosti za roditeljsku ulogu čine: roditeljska sigurnost nastupa prema djetetu, slijeđenje roditeljskog instinkta u odgoju, suočavanje s nastalim problemima, pozitivan doživljaj osobne kompetentnosti u odgoju, vjera u samoaktivitet djeteta i djelotvornost osobnih odgojnih postupaka te stalno samoprocjenjivanje odgojnih djelovanja roditelja. Roditeljski osjećaj kompetentnosti u roditeljskoj ulozi je iznimno značajan za razvoj pozitivnog roditeljstva, ali i za cjelokupni razvoj djeteta (Ngai i sur., 2007.).

Čudina–Obradović i Obradović (2006.) definiraju subjektivnu roditeljsku kompetentnost kao osjećaj lakoće/teškoće u odgajanju djeteta u njegovim različitim razvojnim razdobljima i kao samoprocjenu znanja, vještina, samoefikasnosti i samopoštovanja ili pak kao osjećaj roditelja da ima nadzor nad procesom djetetova odgoja.

Za razliku od istraživanja roditeljskog stresa, roditeljska kompetentnost u obiteljima s djecom s teškoćama u razvoju još uvijek nije u fokusu znanstvenika te je nedovoljno istražena (Dempsey i sur., 2009.). Studija roditelja djece s poremećajem hiperaktivnosti utvrdila je da roditelji koji promatraju sebe kao efikasne u roditeljstvu su također i zadovoljni kao roditelji (Johnston i Mash, 1989.).

Fulgosi-Masnjak i suradnici (1998.) provele su istraživanje sa skupinom roditelja djece bez teškoća u razvoju (N=186) i skupinom roditelja djece s blagim intelektualnim teškoćama (N=86). U njihovom istraživanju utvrđena je značajna razlika u percepciji vlastite kompetentnosti za ulogu roditelja. Tako su roditelji djece bez teškoća u intelektualnom funkcioniranju procijenili boljom kompetentnost za roditeljsku ulogu u odnosu na roditelje djece s teškoćama u razvoju. Isaacs i Sewell (2003.) i Sperling i Mowder (2006.) ističu važnost povezanosti roditeljskog doživljaja vlastite efikasnosti u roditeljskoj ulozi te u konačnici uključenosti u skrb za dijete. Naime, istraživanja su pokazala da roditelji koji se smatraju kompetentnim i zadovoljnim u roditeljskoj ulozi ujedno su i roditelji koji bolje zadovoljavaju djetetove potrebe te se prema djetetu odnose pozitivno neovisno o njegovom zdravstvenom stanju. Doživljaj kompetentnosti u roditeljskoj ulozi, uvelike određuje roditeljsko samopoimanje te je povezano s dobrobiti roditelja i pozitivnim ishodima roditeljstva u obiteljima djece s teškoćama u razvoju (Kuhn i Carter, 2006.).

Almand (2004.) zadovoljstvo u roditeljskoj ulozi promatra kao roditeljski osjećaj predanosti, užitka i sreće u roditeljstvu. Ista autorica navodi kao su dosadašnja istraživanja pokazala snažnu povezanost između roditeljske efikasnosti i zadovoljstva u roditeljskoj ulozi, tj. roditelj koji se osjeća efikasnim u svojoj ulozi samim tim je i zadovoljan roditelj. Nadalje, zadovoljstvo roditelja u roditeljskoj ulozi je pozitivno povezano s kvalitetom interakcija s djetetom te posredno i s djetetovim razvojnim ishodima (Almand, 2004.). Majke koje se osjećaju kompetentnijima u roditeljskoj ulozi nastojat će zadovoljiti potrebe djeteta i biti spremnije odgovoriti na zahtjeve koje roditeljstvo nosi (Bornstein, 2002.).

Promatrajući socijalnu podršku i njenu povezanost s roditeljskom kompetentnošću može se zaključiti kako socijalna podrška usmjerena na potrebe roditelja, ali i drugih članova obitelji jača roditeljski doživljaj vlastite kompetentnosti u roditeljstvu, što je direktno ili indirektno povezano s unapređenjem razvoja djeteta i reduciranjem problemskog ponašanja (Keen i sur., 2010.).

Menendez (1996.) smatra da je socijalna podrška povezana s osjećajem zadovoljstva u ispunjavanju roditeljske uloge. Rezultat njenog istraživanja pokazuje kako za uspješno i kompetentno roditeljstvo muškarci i žene trebaju socijalnu podršku koja je dostupna i koju procjenjuju korisnom (primjerice razgovor o razvojnim fazama djece, podrška supruga/e, materijalna davanja). Slične rezultate daju i istraživanja Haldy i Hanzlik (1990.) i Teti i Gelfand (1991.). Studija majki djece rođene sa sindromom Down i kontrolne skupine majki djece bez teškoća u razvoju (Haldy i Hanzlik, 1990.) pokazala je da je socijalna podrška pozitivno povezana s majčinskim osjećajem kompetentnosti. Majke koje su bile zadovoljnije podrškom osjećale su se kompetentnije i u konačnici su iskazale nižu razinu stresa.

Bailey i suradnici (2007.) na uzorku od 2100 roditelja ustvrdili su da je neformalna socijalna podrška značajno povezana s osjećajem samopouzdanja i optimizma kod roditelja. Navedeno potvrđuje i istraživanje Leutar i Raić (2002.) gdje se pokazalo da je roditeljima nužna podrška okoline za uspješno nošenje sa svakodnevnim aktivnostima u skrbi za dijete s teškoćama u razvoju. Socijalna podrška, koju roditelji djece s teškoćama u razvoju pružaju jedni drugima također je bitna, jer upravo kroz razgovore o svojim iskustvima roditelji imaju priliku naučiti o roditeljstvu i podijeliti svoja razmišljanja, što im u konačnici daje osjećaj sigurnosti, ohrabrenja i uspjeha (Almand, 2004.). Ireys i suradnici (2001.) utvrdili su da majke kronično bolesne djece iskazuju smanjenje zabrinutosti i strahovanja u razdoblju kad dobivaju potporu od drugih majki koje također imaju dijete s teškoćama u razvoju.

Socio-demografske varijable uključene u ovo istraživanje dati će svoj doprinos empirijskim nalazima o povezanosti određenih obilježja roditelja (socio-demografska i varijable dobrobiti roditelja), djeteta, obitelji i roditeljskog stresa s roditeljskom kompetentnošću. Naime, rezultati dosadašnjih studija nisu ujednačeni, pa tako neki ukazuju na povezanost pojedinih obilježja roditelja, djeteta i okoline s osjećajem roditeljske kompetentnosti (Boyce i Behl, 1991.; Smith i sur., 2001.; Verhoeven i sur., 2007.) dok se kod nekih istraživanja nisu potvrdili navedeni nalazi (Lederberg i Golbach, 2001.; Hintermair, 2006.; Chiou i Hsieh, 2008.).

Kod dobrobiti roditelja rezultati istraživanja su također neujednačeni pa tako David i Kaplan (1995.) i Waldron i suradnici (1998.) ne nalaze povezanost zdravlja i roditeljske kompetencije, dok Martikainen (1995.) i Sachs Ericsson i Ciarlo (2000.), Fokkema (2002.) nalaze pozitivnu povezanost. Zdravlje roditelja može biti prediktor doživljaja roditeljske kompetentnosti, jer poteškoće u zdravstvenom stanju roditelja dovode do stresnih situacija (Toševski i Milovančević, 2006.) koje u konačnici mogu biti povezane s roditeljskom kompetentnošću.

Fincham i Hall (2005.) navode da su skladni brakovi povezani s kompetentnim roditeljstvom, dok su neskladni brakovi povezani s neučinkovitim roditeljstvom i če-

stim osjećajem nekompetentnosti kod roditelja. Naime, moguće je zaključiti da zadovoljstvo brakom, dovodi do pozitivnije percepcije roditeljske uloge. Smith i suradnici (2001.), Reitman i suradnici (2002.) te Dubbs (2008.) u svojim studijama nalaze da su visina prihoda majke i socio-ekonomske prilike obitelji povezane s doživljajem roditeljske kompetencije. Tako prema navedenim istraživanjima roditelji koji su zadovoljni materijalnim prilikama obitelji su i oni koji se osjećaju kompetentnijim u roditeljskoj ulozi.

Ljubičić (1998.) ističe da bi se ciljanim programima prevencije, usmjerenim na osnaživanje roditelja za roditeljsku ulogu, mogla podići razina osobne kompetentnosti roditelja. U prilog tome govori rezultat istraživanja provedenog u Tasmaniji (Australija) u kojem su sudjelovale 124 majke koje su bile uključene u edukaciju o roditeljstvu, a koje je pokazalo da su majke izražavale veći stupanj zadovoljstva svojom roditeljskom kompetentnošću nakon provedene edukacije (Barber, 1992.).

Promatrajući roditeljski stres i roditeljski osjećaj kompetentnosti, brojne studije ukazuju na njihovu snažnu međusobnu povezanost. Stres koji roditelj osjeća doprinosi i osjećaju roditeljske nekompetentnosti (Kuhn i Carter, 2006.). Coleman i Karraker (1997.) navode kako roditelji koji osjećaju visoku razinu stresa imaju nižu procjenu roditeljske kompetentnosti za razliku od roditelja koji nemaju doživljaj stresa u roditeljskoj ulozi. Raikes i Thompson (2005.) na uzorku majki s niskim prihodima došli su do rezultata koji upućuju na to da majke koje sebe doživljavaju nekompetentnima ujedno izražavaju viši stupanj stresa, neovisno o materijalnim prilikama. Navedeno potvrđuje i istraživanje Scheel i Reickmann (1998.) koji su na uzorku od 75 roditelja ustvrdili kako je stres negativno povezan s majčinim osjećajem efikasnosti. Isto je potvrdila i studija Belchic (1995.) u koju je bilo uključeno 60 roditelja djece bez teškoća u razvoju, 60 roditelja djece sa sindromom Down i 60 roditelja djece s poremećajem iz autističnog spektra. Došlo se do zaključka da je roditeljski stres negativno povezan s roditeljskom kompetencijom podjednako za sve tri skupine roditelja. Boyce i Behl (1991.) u istraživanju s 479 obitelji s djecom s teškoćama u razvoju zaključuju da majke koje roditeljstvo doživljavaju stresnim su značajno manje zadovoljne u roditeljskoj ulozi u odnosu na majke koje roditeljstvo nisu doživljavale stresnim.

Kako rezultati navedenih studija daju neujednačene spoznaje o povezanosti obilježja roditelja i djeteta te roditeljske procjene vlastitog osjećaja kompetentnosti u roditeljskoj ulozi ovo istraživanje nastojat će dati doprinos objašnjenju tih odnosa na uzorku roditelja djece s teškoćama u razvoju s područja Grada Zagreba. Tako će se osjećaj efikasnosti u ulozi roditelja i zadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge promatrati kao kriterijske varijable. U prediktorski model uključene su i varijable dobrobiti roditelja koje su se u dosadašnjim istraživanjima pokazale značajnim

(Kuhn i Carter, 2006.; Kartini, 2008.). Uz navedeno provjerit će se i doprinos roditeljskog stresa u objašnjenju osjećaja roditeljske kompetentnosti na uzorku roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Istraživanje

Ciljevi istraživanja:

1. Ispitati doprinos socio-demografskih obilježja roditelja i djeteta s teškoćama u razvoju, pokazatelja dobrobiti roditelja, socijalne podrške neposredne i šire okoline u objašnjenju roditeljskog osjećaja kompetentnosti.

2. Ispitati doprinos socio-demografskih obilježja roditelja i djeteta s teškoćama u razvoju, pokazatelja dobrobiti roditelja te roditeljskog stresa u objašnjenju roditeljskog osjećaja kompetentnosti.

U skladu s ciljevima istraživanja, postavljene su slijedeće hipoteze:

H1: Očekuje se povezanost između socio-demografskih obilježja roditelja i djeteta, varijabli dobrobiti roditelja (zadovoljstvo brakom i zdravljem) i socijalne podrške uže i šire okoline te osjećaja roditeljske kompetentnosti.

H2: Očekuje se povezanost između socio-demografskih obilježja roditelja i djeteta, varijabli dobrobiti roditelja (zadovoljstvo brakom i zdravljem) te roditeljskog stresa i roditeljskog osjećaja kompetentnosti.

Metode

Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 308 roditelja djece s teškoćama u razvoju predškolske dobi u Gradu Zagrebu. Koristio se prigodni uzorak zbog otežanih uvjeta dolaska u kontakt s roditeljima djece s teškoćama u razvoju (mali broj djece integrirane u redovne vrtičke programe, zaposlenost i okupiranost roditelja svakodnevnom rehabilitacijom djeteta s teškoćama u razvoju). U istraživanju su sudjelovali roditelji iz 16 vrtića u Gradu Zagrebu. Riječ je o roditeljima čija su djeca uključena u redovne predškolske odgojno obrazovne programe (N=95), te u predškolske programe specijaliziranih ustanova za odgoj i obrazovanje djece s teškoćama u razvoju (N=135) i na koncu roditelje koji su u tretmanu CZSS Zagreb (N=78). U istraživanje su uključeni roditelji čije dijete je u dobi od 0 do 7 godina starosti tj. još nije polaznik osnovne škole. Kontaktiralo se na opisani način 560 roditelja, njih 107 (19,1%) je odbilo biti sudionikom istraživanja, dok se od preostalog broja roditelja uspjelo prikupiti 308 upitnika (55%) koji su zadovoljavajući za analizu.

Tablica 1. Socio-ekonomska obilježja roditelja – sudionika istraživanja

		N	%
Spol	majke	280	90,9
	očevi	28	9,1
Bračni status	u braku	273	88,6
	samohrani roditelj	35	11,4
Radni status	zaposlen/a	262	85,1
	nezaposlen/a	46	14,9
Stupanj obrazovanja	bez škole	1	0,3
	OŠ	12	3,9
	KV/VKV	12	3,9
	SSS	181	59,2
	VŠS/VSS	88	28,8
	MR/DR	12	3,9
Materijalne prilike	odlične	3	1,0
	dobre	53	17,2
	srednje	193	62,7
	loše	54	17,5
	jako loše	5	1,6
Mjesečni prihod (u tisućama kuna)	manje od 3	15	4,9
	3–5	57	18,5
	6–8	112	36,4
	9–11	85	27,6
	12–14	26	8,4
	15–više	13	4,2

Žene čine 90,9% (N=280) uzorka, a muškarci 9,1% (N=28). Prema radnom statusu roditelji djeteta s teškoćama u razvoju u većini su zaposleni (85,1%). Promatrajući bračni status u uzorku ima 88,6% (N=273) roditelja u braku i 11,4% (N=35) samohranih roditelja. Raspon dobi sudionika istraživanja kretao se od 18 godina do 51 godinu života, a prosječna dob iznosila je 35 godina (SD=4,94). Najveći broj roditelja ima završenu srednju školu (59,2%), zatim višu školu/fakultet (28,8%), osnovnu školu (4,2%) a podjednak je udio onih koji su završili stručnu školu (3,9%) i magisterij/doktorat (3,9%). Materijalnu situaciju obitelji lošom i jako lošom vidi 19,1% roditelja. Spolna distribucija djece pokazuje da je udio dječaka u skupini djece s teškoćama u razvoju veći (65,3%) u odnosu na djevojčice (34,7%). Dob djece s teškoćama u razvoju se kreće u rasponu od 1 do 7 godina. Djeca u dobi od 4 do 7 godina čine 74,5% u ukupnom uzorku. Višestruka oštećenja ima najveći udio djece (39,9%) Zatim slijede

oštećenja govorno glasovne komunikacije djeteta (17,3%). Roditelji su imali mogućnost prilikom ispunjavanja upitnika navesti neko drugo oštećenje koje je dijagnostificirano njihovom djetetu a nije ponuđeno u odgovorima. To su najčešće bila oštećenja vezana uz kromosomske anomalije i poremećaj iz autističnog spektra. U uzorku ta djeca čine 16,7%, zatim slijedi oštećenje lokomotornog, središnjeg živčanog i perifernog živčanog i mišićnog sustava s 11,8%.

Mjerni instrumenti

Upitnik socio-demografskih obilježja napravljen je za potrebe ovog istraživanja. Sadrži pitanja o: dobi majke/oca, bračnom statusu, radnom statusu, razini obrazovanja, procjeni materijalnih prilika i mjesečnim prihodima te su uključene i dvije čestice koje se odnose na dobrobit roditelja: zadovoljstvo brakom ($M= 4,0830$; $SD= 0,89905$) i zadovoljstvo zdravljem ($M= 2,2197$; $SD= 0,72157$). Procjene dobrobiti roditelja formulirane su na skali Likertovog tipa pri čemu je 1 označavalo da roditelj djeteta nije zadovoljan brakom/zdravljem a 5 da je jako zadovoljan/a. Uz navedeno upitnik sadrži i socio-demografske podatke o djetetu (dob, spol, vrsta teškoće u razvoju, broj djece u obitelji). Obuhvaćena su slijedeća socio-demografska obilježja roditelja (tablica 1): spol, dob, bračni status, radni status, razina završenog obrazovanja, mjesečni prihod, financijske prilike.

Skala samoprocjene kompetentnosti roditelja (Gibaud-Wallston i Wandersman, 1978.) obuhvaća dvije subskale. Jedna ispituje roditeljsku samopercepciju efikasnosti u ulozi roditelja, dok se druga subskala odnosi na zadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge. Pouzdanost izražena koeficijentom pouzdanosti tipa Cronbach alfa u istraživanju Delale (2011.) iznosi .70 za subskalu efikasnosti, .71 za subskalu zadovoljstva te za upitnik u cjelini .72. Odgovori na pitanja su ponuđeni na skali od 6 stupnjeva Likertovog tipa. Subskala zadovoljstva ispunjavanjem roditeljske uloge sastoji se od devet tvrdnji, a teorijski se raspon rezultata kreće od 9 do 45. Subskala efikasnosti u ulozi roditelja sadrži sedam tvrdnji te je teorijski raspon rezultata od 7 do 42. Konačan rezultat formira se kao jednostavna suma skalnih vrijednosti, tako da veći rezultat ukazuje na veću roditeljsku kompetentnost, na subskalama veću efikasnost i zadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge. U ovom istraživanju Cronbachov alfa za subskalu efikasnost roditelja iznosi 0.75, a za zadovoljstvo u roditeljskoj ulozi 0.75. Korelacija među dvije subskale je bila $r=0,40$ ($p<.01$).

Skala roditeljskog stresa (Berry i Jones, 1995.) mjeri stupanj doživljenog stresa kod roditelja, a odnosi se na sljedeća područja: bliskost s djecom, zadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge, pozitivne i negativne emocije povezane s tom ulogom te teškoće povezane s roditeljstvom. Ova skala do sada nije korištena u Hrvatskoj. Skala je Likertovog tipa te se sastoji od 18 čestica. Raspon odgovora se kreće od 1 (u

potpunosti se ne slažem) do 5 (u potpunosti se slažem). Ova skala obuhvaća i pozitivne (npr. „Sretan/a sam u svojoj roditeljskoj ulozi.“) i negativne tvrdnje (npr. „Previše sam opterećen/a odgovornostima roditeljstva.“) koje omogućavaju uvid u pozitivne, ali i u negativne utjecaje roditeljstva na sudionika istraživanja. Konačni rezultat formira se kao jednostavna suma skalnih vrijednosti i može se kretati od 18 do 90, tako da veći rezultat na skali ukazuje na snažniji roditeljski stres i obratno. Skala roditeljskog stresa predstavlja prikladan instrument i za majke i za očeve, a jednako tako i za roditelje djece koja imaju zdravstvene teškoće (Berry i Jones, 1995.). Za potrebe ovog rada utvrđen je zadovoljavajući koeficijent pouzdanosti (Cronbachov alfa) koji iznosi 0.85. Ovaj upitnik je preuzet iz dokumentacije UNICEF-a Hrvatska (2008.).

Skala socijalne podrške obitelji (Dunst i sur., 1984.) do sada nije korištena u Hrvatskoj. Skala mjeri broj dostupnih izvora podrške te ukupnu procjenu vrijednosti socijalne podrške. Obuhvaća 18 mogućih izvora podrške te se konačni rezultat formira kao suma skalnih vrijednosti s Cronbach alfa 0.85 za ukupni rezultat na uzorku u istraživanju autorice Almand (2004.). Sudionici istraživanja imali su mogućnost označiti one izvore podrške koji im nisu dostupni. Svi izvori podrške koji su označeni kao „nedostupni“ se zbroje i zatim oduzmu od 18 tj. od ukupnog broja mogućih izvora podrške. Tako se dobiva ukupan broj dostupnih izvora podrške. Ukupni rezultat se kreće od 0 (nema socijalne podrške) do 18 (puno socijalne podrške). Sudionici na Likertovoj ljestvici za svaku česticu daju svoju procjenu za pojedini izvor podrške (0 – uopće mi ne pomaže do 4 – izuzetno pomaže). Konačni rezultat formira se kao suma skalnih vrijednosti, tako da raspon rezultata iznosi od 0 do 72. Veći rezultat predstavlja veću kvalitetu podrške, i veću percepciju roditeljskog zadovoljstva s tom socijalnom podrškom. Za potrebe rada provedena faktorska analiza metodom glavnih komponenata ukazala je na postojanje dva ortogonalna faktora. Varimax rotacijom dobili smo interpretabilno faktorsko rješenje koje je ukazivalo na postojanje faktora socijalne podrške neposredne okoline te šire okoline. Cronbachov alfa koeficijent za socijalnu podršku neposredne okoline iznosi 0.65 a za podršku šire okoline također 0.65.

Postupak

Istraživanje je dio opširnijeg istraživanja koje se bavilo odrednicama doživljaja roditeljstva (Milić Babić, 2010.). Podaci su prikupljeni na području Grada Zagreba od veljače do svibnja 2009. godine. Istraživanje je provedeno putem redovnih i specijaliziranih predškolskih odgojno obrazovnih ustanova i ureda Centra za socijalnu skrb Zagreb zbog najveće koncentracije ciljane populacije roditelja.

Istraživanje je provedeno nakon dobivene dozvole Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Gradskog ureda za obrazovanje kulturu i šport Grada Zagreba

te Centra za socijalnu skrb Zagreb. Od svakog sudionika istraživanja zatražen je pristanak za sudjelovanje, te su istaknuti anonimnost i tajnost podataka. Roditelji su upitnik dobili u ustanovi ili vrtiću, te ga nakon popunjavanja vratili stručnom djelatniku. Popunjavanje upitnika trajalo je u prosjeku 45 minuta. Upitnik je ponuđen onom roditelju koji je taj dan došao po dijete u vrtić/ustanovu ili ako su bila prisutna oba roditelja onda je upitnik ispunila majka/otac ovisno o dogovoru samih roditelja. Uz podršku Centra za socijalnu skrb Zagreb za potrebe ovog istraživanja od ukupnog uzorka ($n=308$) 78 obitelji djece s teškoćama u razvoju u Gradu Zagrebu dalo je svoju pismenu suglasnost za sudjelovanjem u ovom istraživanju. Riječ je o roditeljima djece koja nisu bila uključena u predškolske odgojno obrazovne ustanove. Anketari koji su odlazili u obitelj bili su studenti završnih godina Studija socijalnog rada prethodno educirani i upoznati s ciljem istraživanja.

Rezultati

Primjenom hijerarhijske regresijske analize ispitali smo doprinos obilježja roditelja, djeteta i obitelji te percipirane socijalne podrške u objašnjenju roditeljskog osjećaja kompetentnosti. Roditeljski osjećaj kompetentnosti mjereno je preko dvije varijable: osjećaja efikasnosti u ulozi roditelja i zadovoljstva ispunjavanjem roditeljske uloge. U skladu s navedenim, prvo su prikazani rezultati regresijske analize za prvi cilj istraživanja (tablica 2), a potom i rezultati hijerarhijske regresijske analize kod objašnjenja doprinosa roditeljskog stresa u objašnjenju varijance kriterija (tablica 4).

U odgovoru na 1. istraživački problem, prediktore u regresijsku analizu uveli smo u dva bloka. U prvom bloku uveli smo socio-demografska obilježja roditelja, pokazatelje dobrobiti roditelja, socio-demografska obilježja djeteta te obilježja obitelji, a u drugom koraku neposrednu socijalnu podršku te podršku šire okoline (tablica 2). Socio-demografska obilježja roditelja uključena u regresijsku analizu bila su: spol, dob, bračno stanje, radni status i razina obrazovanja. Oni su prikazani u opisu socio-demografskih obilježja sudionika istraživanja (tablica 1). Uz njih uz obilježja roditelja uključili smo dvije varijable koje su pokazatelji dobrobiti roditelja: zadovoljstvo brakom i procjena zdravlja.

Iz tablice 2. vidljivo je da kod roditelja djeteta s teškoćama u razvoju multipla korelacija prediktora uvedenih u 1. bloku i kriterija (efikasnosti) iznosi 0.30 te upućuje na relativno slabu povezanost prediktora s kriterijem. Ukupno smo s ovim skupom prediktora objasnili samo 5% varijance u osjećaju efikasnosti u roditeljskoj ulozi ($p<.05$). Statistički značajnim prediktorom efikasnosti u roditeljskoj ulozi pokazalo se jedino *zadovoljstvo brakom*: efikasnijim u roditeljskoj ulozi doživljavaju se oni roditelji koji su zadovoljniji brakom. Uvođenjem varijable socijalne podrške nismo

poboljšali predikcijski model. U drugom koraku, jedini statistički značajan prediktor efikasnosti u roditeljskoj ulozi i dalje ostaje zadovoljstvo brakom stoga postavljena hipoteza nije potvrđena.

Promatrajući roditeljsko zadovoljstvo multipla korelacija prediktora uvedenih u 1. bloku i kriterija iznosi 0.38 te upućuje na relativno slabu povezanost prediktora sa zadovoljstvom u roditeljskoj ulozi. Kao što je vidljivo iz tablice 2. ukupno smo sa skupom čimbenika objasnili 10% varijance u roditeljskom zadovoljstvu ($p < .01$). Statistički značajni prediktori bili su *bračni status* i *procjena zdravlja*. Tako možemo reći da su zadovoljniji ispunjavanjem roditeljske uloge oni roditelji koji su u braku odnosno žive s partnerom te koji procjenjuju svoje zdravlje boljim.

Tablica 2. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje osjećaja zadovoljstva i efikasnosti u ulozi roditelja

Prediktorske varijable		Efikasnost u roditeljskoj ulozi		Zadovoljstvo u roditeljskoj ulozi	
		Standardizirani regresijski koeficijenti		Standardizirani regresijski koeficijenti	
		Korak 1	Korak 1	Korak 2	Korak 2
Obilježja roditelja	Spol ^a	,07	,07	-,02	-,03
	Dob	-,00	,00	,11	,13
	Bračni status	,01	,01	-,16*	-,19*
	Obrazovni status	-,14	-,14	,05	,04
	Radni status	-,01	,02	,01	-,00
Dobrobit roditelja	Zadovoljstvo brakom	,21**	,20**	,07	,07
	Procjena zdravlja	,9	,9	,29**	,26**
Obilježja djeteta	Spol djeteta	-,03	-,03	-,03	-,03
	Dob djeteta	-,04	-,05	-,09	-,09
Obilježja obitelji	Mjesečni prihod obitelji	-,03	-,03	,07	,05
	Financijske prilike	,05	,04	-,03	-,02
	Broj djece	,01	,00	-,02	-,03
Socijalna podrška	Soc. podr.: neposredne o.		,01		,12
	Soc. podr.: šire okoline		,05		-,01
	R	,30*	,31*	,38**	,40**
	R ² _{corr}	,05*	,05*	,10**	,11**
	Promjena R ²	,05*	,00	,10**	,01

Napomena: * $p < ,05$; ** $p < ,01$;

Tablica 3. Povezanost između roditeljskog stresa i roditeljskog osjećaja kompetentnosti

Analiza korelacijaroditeljskog stresa i roditeljskog osjećaja kompetentnosti	Koeficijenti korelacije	
	Osjećaj efikasnosti u ulozi roditelja	Zadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge
Roditeljski stres	-.47**	-.64**
Osjećaj efikasnosti u ulozi roditelja		.36**

* $p < ,05$; ** $p < ,01$

Ovaj rezultat nije potvrdio naša očekivanja osim u dijelu da će roditelji koji imaju partnera i koji zdravije percipiraju dobrim izražavati i veće zadovoljstvo u roditeljskoj ulozi. Socijalna podrška nije se pokazala značajnim prediktorom zadovoljstva roditeljstvom. Postavljena hipoteza nije potvrđena jer osim navedena dva svi drugi prediktori (dob, spol, radni status, obrazovanje roditelja, zadovoljstvo brakom, broj djece u obitelji, spol i dob djeteta, procjena materijalnih prilika te na koncu podrška neposredne i šire okoline) nisu se pokazali značajnima iako smo temeljem teorijskih i empirijskih nalaza predstavljenih u uvodnom djelu rada očekivali povezanost. Upravo promatrajući ove rezultate vidi se potreba za dodatnom proradom prediktorskog modela uvođenjem roditeljskog stresa što je i prikazano u nastavku rada (tablica 3 i tablica 4).

Analiza korelacija roditeljskog stresa s osjećajem efikasnosti u ulozi roditelja i zadovoljstva ispunjavanjem roditeljske uloge (tablica 3) pokazala je da roditeljski stres umjereno negativno korelira s osjećajem efikasnosti i zadovoljstva u roditeljskoj ulozi. Roditelji koji doživljavaju veći tj. snažniji roditeljski stres osjećaju se i manje efikasnim u roditeljskoj ulozi, ali uz to su i manje zadovoljni ispunjavanjem roditeljske uloge. Ipak, s obzirom da je moguće da su povezanosti roditeljskog stresa i komponenti roditeljskog osjećaja kompetentnosti spuriozne (uvjetovane korelacijom oba čimbenika s nekom trećom varijablom) ponovno ćemo provesti regresijske analize te dobiti odgovor na drugi cilj istraživanja. U tim analizama kriterij će biti osjećaj efikasnosti u ulozi roditelja i zadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge, a prediktor roditeljski stres. Kontrolne varijable u ovom slučaju će predstavljati obilježja roditelja (dob, spol, bračni i radni status, obrazovanje), dobrobit roditelja (zadovoljstvo brakom i procjena zdravlja), obilježja djeteta (dob i spol) i obilježja obitelji (broj djece u obitelji, mjesečni prihodi obitelji i financijske prilike obitelji).

S obzirom da je prvi blok prediktorskih varijabli jednak onom koji je objašnjen u sklopu prvog cilja, u daljnjem tekstu analizirat ćemo samo nalaze dobivene uvođenjem varijable roditeljskog stresa u regresijsku jednadžbu. Iz Tablice 4. vidljivo je da smo uvođenjem roditeljskog stresa objasnili dodatnih 18% varijance u efikasnosti

Tablica 4. Rezultati hijerarhijske regresijske analize za predviđanje osjećaja efikasnosti i zadovoljstva u ulozi roditelja

Prediktori		Efikasnost u ulozi roditelja		Zadovoljstvo u ulozi roditelja	
		Standardizirani regresijski koeficijenti		Standardizirani regresijski koeficijenti	
		Korak 1	Korak 2	Korak 1	Korak 2
Socio-demografska obilježja roditelja	Spol ^a	,07	,07	-,02	-,03*
	Dob	-,00	-,06	,11	,04
	Bračni status ^b	,01	,01	-,16*	-,17**
	Obrazovni status	-,14	-,09	,05	,12*
	Radni status ^c	-,01	-,03	-,01	-,03
Dobrobit roditelja	Procjena zdravlja	,21**	,10	,07	-,06
	Zadovoljstvo brakom	,07	-,01	,29**	,14**
Socio-demografska obilježja djeteta	Spol djeteta ^d	,09	,02	-,03	-,02
	Dob djeteta	,03	-,00	-,09	-,04
Obilježja obitelji	Mjesečni prihod obitelji	-,03	,01	,07	,11
	Financijske prilike	,05	,11	-,03	,05
	Broj djece	,01	-,01	-,02	-,03
	Roditeljski stres		-,46**		-,63**
	R	,30*	,52**	,38**	,69**
	R2corr	,05*	,23**	,10**	,44**
	Promjena R2	,05*	,18**	,10**	,34**

*p<,05; **p<,01

roditeljstva što sada iznosi 23% objašnjene varijance u kriteriju. Zanimljivo, uvođenjem roditeljskog stresa zadovoljstvo brakom prestaje biti statistički značajan prediktor upućujući da se njegova veza s efikasnosti roditeljstva odvija preko roditeljskog stresa. Tako možemo reći da roditelji koji osjećaju snažniji roditeljski stres neovisno o tome jesu li zadovoljni brakom imat će osjećaj manje efikasnosti u roditeljskoj ulozi. Regresijskom analizom u slijedećem koraku željeli smo utvrditi mogućnost predviđanja zadovoljstva ispunjavanjem roditeljske uloge kada se ostalim prediktorima pridruži i roditeljski stres kao prediktor. Rezultati su prikazani u tablici 4. koja pokazuje da smo uvođenjem roditeljskog stresa objasnili dodatnih 34% varijance u zadovoljstvu roditeljstvom što sada iznosi 44% objašnjene varijance u kriteriju.

Jačina stresa snažan je prediktor zadovoljstva roditeljstvom. Sudionici koji doživljavaju snažniji roditeljski stres nezadovoljni su time kako ispunjavaju svoju roditeljsku ulogu. U skladu s našim očekivanjima rezultati su pokazali da se roditelji osjećaju nezadovoljnima u roditeljskoj ulozi ukoliko doživljavaju snažniji roditeljski stres te da s povećanjem stresa kojeg osjećaju dolazi do opadanja zadovoljstva u roditeljstvu. Ovi podaci u skladu su s rezultatima drugih istraživanja gdje je jednako tako nađena snažna veza između ove dvije varijable, tako da stres koji roditelj osjeća doprinosi i nezadovoljstvu u ispunjavanju roditeljske uloge (Kuhn i Carter, 2006.). U drugom koraku, uz *roditeljski stres* značajni su prediktori još i *bračni status* i *zadovoljstvo brakom* koji su značajni i u prvom regresijskom bloku te *spol* i *obrazovni status* čiji značaj proizlazi iz interkorelacije s roditeljskim stresom.

Možemo zaključiti da roditelji koji su u braku i zadovoljni brakom izražavaju i veće zadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge. Također iz prikazanih rezultata u tablici 4. vidljivo je da su roditelji muškog spola te višeg obrazovnog statusa zadovoljniji ispunjavanjem roditeljske uloge. Ovaj zaključak mora se ograničiti na mali uzorak očeva u ovom istraživanju (N=28). Zadnjih 50-ak godina u literaturi se naglašava važnost roditeljskog osjećaja kompetentnosti i njegove povezanosti s roditeljskim stresom (Boyce i Behl, 1991.; Scheel i Reickmann, 1998.; Kuhn i Carter, 2006.). Teorijske i empirijske spoznaje izložene u uvodu u skladu su s rezultatima ovog istraživanja te je moguće ustvrditi da su rezultati ovog istraživanja u potpunosti potvrdili drugu hipotezu. Tako se pokazalo da je snažniji doživljaj stresa u roditeljstvu povezan s nižim osjećajem roditeljske kompetentnosti tj. s osjećajem manje efikasnosti i zadovoljstva u ispunjavanju roditeljske uloge.

Zaključna razmatranja

Prva hipoteza istraživanja tek je djelomično potvrđena budući se statistički značajnim prediktorom pokazalo jedino zadovoljstvo brakom. Uvođenjem varijable socijalne podrške nismo poboljšali predikcijski model. U drugom koraku jedini statistički značajan prediktor i dalje ostaje zadovoljstvo brakom. Budući da je jedino zadovoljstvo brakom bio značajan prediktor osjećaja efikasnosti u roditeljskoj ulozi, možemo zaključiti kako se roditelji djece s teškoćama u razvoju osjećaju efikasnijim ukoliko su zadovoljniji brakom. Na povezanost zadovoljstva brakom i osjećaja efikasnosti u roditeljskoj ulozi upućuju i druga istraživanja (McBride, 1989.; Léonard i Paul, 1995.; Knauth, 2000.; Heath, 2006.; Brooks, 2008.). Belsky (1984.) smatra da odnosi među partnerima predstavljaju primarne stresore koji narušavaju ili predstavljaju ključni izvor podrške roditeljima. Isti autor navodi da kvaliteta bračnih odnosa predstavlja primarni izvor podrške ili stresa za roditelje u zapadnim zemljama. Po-

drška među bračnim partnerima povezana je s osjećajem efikasnosti u roditeljstvu budući da savjet, emocionalna podrška i praktična pomoć koju roditelj prima od suportivnog supruga/e često puta predstavlja izvor podrške koji omogućava roditelju obavljanje svakodnevnih zahtjeva roditeljstva na kompetentan način (Suzuki, 2010.). Dosadašnja istraživanja kako je spomenuto i u uvodnom dijelu rada nalaze povezanost socijalne podrške i roditeljskog osjećaja kompetentnosti (Heldy i Hanzik, 1990.; Weiss, 1991.). U ovom istraživanju socijalna podrška suprotno našem očekivanju nije se pokazala značajnim prediktorom roditeljskog osjećaja kompetentnosti. Kako bi se upotpunile spoznaje o povezanosti socijalne podrške i roditeljske kompetentnosti na uzorku roditelja iz Hrvatske potrebne su daljnje studije. Naime moguće je da bi se primjenom drugog mjernog instrumenta ili pak širim reprezentativnim uzorkom došlo do konkretnijih spoznaja o doprinosu socijalne podrške objašnjenju roditeljske kompetentnosti na uzorku roditelja djece s teškoćama u razvoju.

Kod zadovoljstva u roditeljskoj ulozi ukupno smo sa skupom prediktora objasnili 10% razlika u kriteriju ($p < .01$). Ovaj put statistički značajni prediktori bili su: bračni status i procjena zdravlja. Tako se roditelji koji su u braku i zdravlje procjenjuju dobrim osjećaju zadovoljnijim u ispunjavanju roditeljske uloge. Zadovoljstvo ispunjavanjem roditeljske uloge odnosi se na osjećaj roditeljske kompetentnosti, bliskosti s ulogom roditelja i sposobnosti rješavanja problema (Sanders i Woolley, 2005.). Uvođenjem roditeljskog stresa analiza korelacija pokazala je da roditeljski stres umjereno negativno korelira s osjećajem efikasnosti u roditeljskoj ulozi ali i s osjećajem zadovoljstva u ispunjavanju roditeljske uloge. Dobiveni rezultati u odgovoru na drugi cilj istraživanja potvrđuju postavljenu hipotezu. Tako smo utvrdili da roditelji koji su pod stresom tj. koji svoju roditeljsku ulogu doživljavaju stresnom su istovremeno i oni roditelji koji se osjećaju manje efikasnim i manje zadovoljnim u roditeljskoj ulozi. Za roditelje djece s teškoćama u razvoju roditeljski stres u našem uzorku predstavlja ključni prediktor doživljaja roditeljske kompetentnosti.

Zaključno rezultati pokazuju da će se zadovoljnima u roditeljskoj ulozi i efikasnim u roditeljstvu osjećati oni roditelji koji nemaju osjećaj stresa vezan uz roditeljstvo. Budući je navedeno u svakodnevnom životu roditelja djece s teškoćama u razvoju teško postići što se vidi i iz brojnih rezultata svjetskih istraživanja izloženih u ovom radu potrebno je na lokalnoj i državnoj razini jačati elemente potpore roditeljima djece s teškoćama u razvoju kroz razvoj savjetovaništva za roditelje djece s teškoćama u razvoju, radionica o uspješnom roditeljstvu, grupa podrške za roditelje. Rad stručnjaka i roditelja na različitim roditeljskim dilemama vezanim uz podizanje djeteta s teškoćama u razvoju od ranog djetinjstva ključan je za prevenciju roditeljskog stresa. Nadalje informiranje stručnjaka (pedijatar, liječnik, socijalni radnik, psiholog, fizioterapeut, patronažna sestra, učitelj) koji svakodnevno dolaze u doticaj

s roditeljima o ovoj temi ključna je za podizanje svijesti o učincima stresa u roditeljstvu na roditeljsku kompetentnost i u konačnici na kvalitetu života djeteta. Važnost rada na poboljšanju odnosa roditelj - dijete s teškoćama u razvoju bitna je za bliskost roditelja i djeteta, kvalitetu komunikacije te dobrobit djeteta.

Ograničenja ovog istraživanja vezana uz prigodni uzorak, te uključene prediktorske varijable upućuju da je za daljnja istraživanja nužno imati slučajni uzorak roditelja ali i prestrukturirati postavljeni model. Upitnik socijalne podrške bilo bi dobro testirati u slijedećim istraživanjima kako bi se dodatno provjerila njegova konstruktivna valjanost budući u ovom istraživanju nismo potvrdili očekivanu povezanost socijalne podrške s osjećajem roditeljske kompetentnosti. Važno je i naglasiti da se izneseni zaključci o odrednicama roditeljske kompetentnosti u ovom istraživanju dominantno odnose na majke, jer je udio očeva malen. Stoga bi buduća istraživanja u svom uzorku trebala imati veći udio očeva.

Literatura

- Almand, C. S. (2004.), *Parenting daily hassles of children with disabilities: relationships to maternal efficacy, maternal satisfaction, and social support*. Doctoral dissertation, The University of Georgia.
- Barber, J. G. (1992.), Evaluating Parent Education Groups: Effects on Sense of Competence and Social Isolation. *Research on Social Work Practice*, 2(1), 28-38.
- Belsky, J. (1984.), The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55, 83-96.
- Bornstein, M. H. (2002.), *Handbook of parenting Children and Parenting*. New Jersey: Mahwah.
- Bailey, D.B., Nelson, L., Hebbeler, K., Spiker, D. (2007.), Modeling the Impact of Formal and Informal Supports for Young Children With Disabilities and Their Families. *Pediatrics*, 120(4), 992-1001.
- Belchic, J. K. (1995.), *Stress, social support, and sense of parenting competence: A comparison of mothers and fathers of children with autism, Down syndrome, and normal development across the family life cycle*. Dissertation Abstracts International: Section A: The Humanities and Social Sciences.
- Berry, J. O., Jones, W. (1995.), The Parental Stress Scale: Initial Psychometric Evidence. *Journal of Social and Personal Relationships*, 12(3), 463-472.
- Boyce, G. C., Behl, D. (1991.), Child characteristics, family demographics and family process: Their effects on the stress experienced by families of children with disabilities. *Counseling Psychology Quarterly*, 4, 273-289.
- Brooks, J. (2008.), *The process of parenting*. New York: McGraw Hill.
- Chiou, H. H., Hsieh, L. P. (2008.), Parenting Stress in Parents of Children With Epilepsy and Asthma. *Journal of Child Neurology*, 23(3), 301-306.
- Coleman, P.K., Karraker, K.H. (1997.), Self-efficacy and parenting quality: Findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47-85.

- Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006.), *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- David, J. L., Kaplan H. B. (1995.), Gender, Social Roles and Health Care Utilization. *Applied Behavioral Science Review*, 3(1), 39–64.
- Delale, E. A. (2011.), Povezanost doživljaja roditeljske kompetentnosti i emocionalne izražajnosti s intenzitetom roditeljskog stresa majki. *Psihologijske teme*, 20(2), 187-212.
- Dempsey, I., Keen, D., Pennell, D., O'Reilly, J., Neilands, J. (2009.), Parent stress, parenting competence and family-centered support to young children with an intellectual or developmental disability. *Research in Developmental Disabilities*, 30(3), 558-566.
- Dubbs, J. L. (2008.), *Parent stress reduction through a psychosocial intervention for children diagnosed with attention-deficit/hyperactivity disorder*. Doctoral dissertation. Indiana University of Pennsylvania.
- Dunst, C., Jenkins, V., Trivette, C. (1984.), The Family Support Scale: Reliability and validity. *Journal of Individual, Family and Community Wellness*, 1, 45-52.
- Fincham, F.D., Hall, J. H. (2005.), Parenting and the marital relationship. U: T. Luster i L. Okagaki (Ur.) *Parenting: An ecological perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. str. 205-233.
- Fokkema, T. (2002.), Combining a Job and Children: Contrasting Health of Married and Divorced Women in the Netherlands. *Social Science and Medicine*, 54, 741–52.
- Fulgosi-Masnjak, R., Gustović Ercegovac, A., Igrić, Lj. (1998.), Povezanost između nekih dimenzija vlastite kompetentnosti i trajnog stresa niskog intenziteta kod roditelja djece usporenog kognitivnog razvoja. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 34(1), 47-60.
- Gibaud-Walston, J., Wandersman, L. P. (1978.), Parenting sense of competence scale. U: Touliatos, J., Perlmutter, B. R. i Holden, G. W. (ur.), *Handbook of Family Measurement Techniques*. Thousand Oaks: Sage. 166-167.
- Haldy, M. B., Hanzlik, J. R. (1990.), A comparison of perceived competence in child-rearing between mothers of children with Down syndrome and mothers of children without delays. *Education and Training in Mental Retardation*, 25(2), 132-141.
- Heath, H. (2006.), Parenting: A relationship oriented and competency based process. *Child Welfare*, 85(5), 749-766.
- Hintermair, M. (2006.), Parental Resources, Parental Stress, and Socioemotional Development of Deaf and Hard of Hearing Children. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 11(4), 493-513.
- Ireys, H.T., Chernoff, R., DeVet, K.A., Kim Y. (2001.), Maternal outcomes of a randomized controlled trial of a community-based support program for families of children with chronic illness. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 155(7), 771-777.
- Isaacs, D., Sewell J. R. (2003.), Children with chronic conditions. *Medical Journal of Australia*, 1, 235-236.
- Johnston, C., Mash, E. J. (1989.), A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18, 167-175.
- Kartini, I., Ponnusamy, S., Normah, C. D. (2008.), *Parental stress in parents of special children: The effectiveness of psycho education program on parents' psychosocial well beings*. Simposium Sains Kesihatan Kebangsaan. Hotel Legend, Kuala Lumpur, 18(19), 205–211.

- Keen, D., Couzens, D., Muspratt, S., Rodger, S. (2010.), The effects of a parent - focused intervention for children with a recent diagnosis of autism spectrum disorder on parenting stress and competence. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 4(2), 229-241.
- Knauth, D. G. (2000.), Predictors of parental sense of competence for the couple during the transition to parenthood. *Research in Nursing & Health*, 23(6), 496 –509.
- Kuhn, J. C. , Carter, A. S. (2006.), Maternal Self-Efficacy and Associated Parenting Cognitions Among Mothers of Children With Autism. *American Journal of Orthopsychiatry*, 76(4), 564-575.
- Lederberg, A. R., Golbach, T. (2001.), Parenting stress and social support in hearing mothers of deaf and hearing children: A longitudinal study. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 7, 330–345.
- Léonard, N., Paul, D. (1995.), The life of the couple and feelings of parental competence. *The Canadian Nurse*, 91(9), 42-5.
- Leutar, Z., Raić, I. (2002.), Dijete s mentalnom retardacijom u obitelji. *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*, 9, 29-47.
- Ljubetić, M. (1998.), Samoprocjena kompetentnosti roditelja za roditeljsku ulogu. *Napredak*, 139(3), 290-297.
- Martikainen, P. (1995.), Women's Employment, Marriage, Motherhood and Mortality: A Test of the Multiple Role and Role Accumulation Hypotheses. *Social Science and Medicine*, 40(2), 199–212.
- McBride, B. A. (1989.), Stress and Fathers' Parental Competence: Implications for Family Life and Parent Educators. *Family Relations*, 38, 383-389.
- Menendez, S. (1996.), *Social Support and Parent's Satisfaction during the Transition to Parenthood*. Paper presented at the Biennial Meeting of the International Society for the Study of Behavioural Development, Quebec, Canada. Posjećeno 01.05.2012. na <http://www.eric.ed.gov>
- Milić Babić, M. (2010.), *Socijalna podrška, obilježja roditelja i djeteta kao odrednice doživljaja roditeljstva*. Doktorska disertacija. Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.,
- Ngai, F., Wai-Chi Chan, S., Holroyd, E. (2007.), Translation and Validation of a Chinese Version of the Parenting Sense of Competence Scale in Chinese Mothers. *Nursing Research*, 56(5), 348-354.
- Raikes, H. A., Thompson, R. A. (2005.), Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant Mental Health Journal*, 26(3), 177–190.
- Reitman, D., Currier, R. O., Stickle, T. (2002.), A critical evaluation of the Parenting Stress Index-Short Form (PSI/SF) in a Head Start population. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology*, 31, 384-392.
- Sachs Ericsson, N., Ciarlo, J. A. (2000.), Gender, Social Roles, and Mental Health: An Epidemiological Perspective. *Sex Roles*, 43, 9(10), 605–628.
- Sanders, M. R., Woolley, M. L. (2005.), The Relationship Between Maternal Self-Efficacy and Parenting Practices: Implications for Parent Training. *Health & Development*, 31(1), 65-67.
- Scheel, M. H., Riechmann, T. (1998.), An empirically description of self-efficacy and empowerment for parents of children with psychological disorder. *American Journal of Family Therapy*, 26(1), 15-27.
- Smith, T. B., Oliver, N. I., Innocenti, M. S. (2001.), Parenting stress in families of children with disabilities. *American Journal of Orthopsychiatry*, 71, 257-261.

- Sperling, S., Mowder, B. A. (2006.), Parenting perceptions: comparing parents of typical and special needs preschoolers. *Psychology in the Schools*, 43(6), 695-700.
- Suzuki, S. (2010.), The effects of marital support, social network, support, and parenting stress on parenting: self-efficacy among mothers of young children in Japan. *Journal of early childhood research*, 8(1), 40-66.
- Teti, D. M., Gelfand, D. M. (1991.), Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child Development*, 62, 918-929.
- Tosevski, D. L., Milovancevic, M. P. (2006.), Stressful life events and physical health. *Current Opinion in Psychiatry*, 19(2), 184-189.
- UNICEF (2008.), *Pravo djeteta na život u obitelji*. Zagreb: Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
- Verhoeven, M., Junger, M., Van Aken, C., Dekovic, M., Van Aken, M. A. G. (2007.), Parenting during toddlerhood: Contributions of parental, contextual and child characteristics. *Journal of Family Issues*, 28(12), 1663-1691.
- Weiss, S. J. (1991.), Stressors experienced by family caregivers of children with pervasive developmental disorders. *Child Psychiatry and Human Development*, 21, 203-216.
- Waldron, I., Weiss, C. C., Hughes, M. E. (1998.), Interacting Effects of Multiple Roles on Women's Health. *Journal of Health and Social Behavior*, 39(3), 216-236.
- Wimmer - Puchinger B., Lackner R, Houzel D., Raundalen M., Kolankiewicz, M., Vranova Z., Palacios, J. (2001.), *Parenting, support for parents*. European committee of social cohesion, Council of Europe.

Some determinants of the experience of parental competence in families with children with disabilities

Summary

Positive image of parental competence is associated with the sense of success in parenthood and with the quality of interaction between a child and parent. The aim of this study was to investigate the contribution of socio-demographic characteristics of parents and children with disabilities, indicators of well-being of parents, support of the immediate and wider environment and parental stress in explaining parental sense of competence. In the sample of 308 parents of preschool children the predictors of competence proved to be: health, marital status and marriage satisfaction. In addition to the variables entered in the first step by applying hierarchical regressive analysis, in the second step 23% of the variance of the effectiveness of parenthood was explained, as well as 41 % of the variance of satisfaction with parental role. The obtained results contribute to the insights on parental competence in families with children with disabilities, pointing to the need for further research in this, for the family, important field.

Key words: parental competence, child with disabilities